

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"ואקחה פת לחם... שלש סאים קמח סלת לוש וְעֵשִׂי עֲגוֹת" (בראשית י"ח, ה' - ו')

(ד) יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם, והשענו תחת העץ. (ה) ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי על כן עברתם על עבדכם, ויאמרו כן תעשה כאשר דברת. (ו) וימהר אברהם האהלה אל שרה, ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לוש וְעֵשִׂי עֲגוֹת. (ז) ואל הבקר רץ אברהם, ויקח בן בקר רץ וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו. (ח) ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניו, והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו.

"יקח... ואקחה" - על דרך הרמז

ויש לשאול - למה אברהם אמר - 'ואקחה פת לחם' והדגיש את פעולת הלקיחה, היה צריך לומר - 'ואתנה לכם פת לחם', ולהדגיש את פעולת הנתנה. ועוד, יש לשאול, מדוע נאמר - 'ואקחה' עם האות ה"א בסופה, ולא בצורה הרגילה - 'ואקח'. ואולי, אפשר לומר על דרך הרמז, שאפשר לחלק מילה זו לשניים, ואז נקבל את המשמעות - 'ואקח' - 'ה'. כלומר, שאברהם אומר - 'ואקח' את האות - 'ה', שהיא מסמלת את יכולת הלידה. ויש מקום לרמז זה דווקא כאן, שהרי המלאך בא כאן לבשר להם על הולדת יצחק.

ומכיוון שבפרשה הקודמת 'פרשת 'לך לך' ה' משנה את שמות של אברהם ושרה, ולוקח את האות - 'י' מהשם - 'שרי', ונותן האות - 'ה' גם ל'אברהם' וגם ל'שרה'. ופעולה זו אפשרה את יכולת ההולדה שלהם, וכפי שנאמר שם לגבי אברהם : "ולא יקרא עוד את שמך אברהם ויהיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך. והפרתי אתך במאד מאד וגוים ומלכים ממך יצאו" (בראשית י"ז, ה' - ו'). וכן נאמר לגבי שרה : "ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה. וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה ויהיה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו" (שם, שם, ט"ו - ט"ז).

וכן משמע משמה של - 'בלהה' כמובא בפסוק : "ותאמר הנה אמתני בלהה בא אליה ותלד על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה" (בראשית ל', ג'). ואומר על כך בעל 'הטור הארוך' : "ויש מפרשים (מדרש הגדול) על שם "ה" של בלהה שהיא סימן לזרע, כדכתיב (להלן מ"ז, כג) 'הא' לכם זרע... וכל האחרות היה להם אות ה' בשם, חוץ מרחל, ועל כן הכניסה לו בלהה, שיש לה שני ההי"ן, שתעלה לה האחת, וכן לאברהם ושרה נתווסף להם אות ה"א בשם".

"יקח" - ולפי זה, אולי גם ניתן לומר, שגם במילה - 'יקח' יש רמז לרעיון דלעיל, שהרי צורה של פועל זה בסביל, קשה להבינה. על ידי מי 'יקח' לגבי 'פת לחם' אברהם אומר על עצמו - 'ואקחה', לגבי העוגות הוא אומר לשרה - 'לוש וְעֵשִׂי עֲגוֹת', לגבי 'בן הבקר' הוא נותן לנער לעשותו, אך מי אמר לקחת את המעט מים? ואומר 'רש"י' : "יקח נא - ע"י שליח והקב"ה שלם לבניו ע"י שליח שנאמר (במדבר כ) וירם משה את ידו ויד את הסלע", אך לא נאמר מי הוא השליח? וגם אין בזה כל חידוש, וכמו שאומר בעל 'שפתי חכמים' : "אין ההודעה של רש"י על מלת יוקח שפירושו ע"י שליח, דזה הוא דבר פשוט דאלי"כ היה לו לומר אקחה, אלא ההודעה הוא על ששילם לבניו וכו'. (רא"ם)". אז מדוע לא נאמר למי אמר אברהם לקחת מעט מים?

ואולי, אפשר להסביר מילה זו על דרך הרמז כדלעיל, כי אפשר לחלק גם את המילה הזו לשני חלקים - 'י' - 'קח', שבא לרמז על כך, שיש לקחת את האות - 'י' מהשם - 'שרי', לחלקה לשתי אותיות - 'ה', ולהוסיף אותם לשמות אברהם ושרה. ועל פי הסבר זה גם נבין מדוע נאמר - 'ואקחה פת לחם' ולא נאמר - 'ואתנה לכם פת לחם', כי רצה לרמז במילה - 'ואקחה' את הרמז שמצאנו לעיל - 'ואקח' - 'ה'. 'פת לחם' - מה הכוונה 'פת' בפני עצמה, ומה משמעות 'לחם' בפני עצמו, ומה משמעות הצירוף של שני ביטויים אלו. ונראה, שהמושג 'לחם' מבטא כבר לחם שלימה, ואילו המושג 'פת' מסמל כבר לחם שחילקו אותו לחלקים, וכמו שכתוב בפסוק : "פתות אתה פתים וְצִקְתָּ עֲלֶיהָ שֶׁמֶן, מִנְחָה הִוא" (ויקרא ב', ו'). וכמו שמסביר שם 'מלבי"ם' : "דע שיש הבדל בין פת ובין לחם. שהלחם הוא השלם... ופת הוא הלחם הבלתי שלם רק שנשבר או נתכפל עד שאיננו בצורתו השלמה".

ונראה לומר, שאם היה כתוב רק - 'פת' היינו יכולים לחשוב שהכוונה לכל מזון אחר שחילקו אותו לפתיתים, לכן מדגיש - 'פת לחם'. וכן משמע בתרגום 'אונקלוס' שזה דבר אחד, וכמו שמתרגם : "ואסב פתא דלחמא".

"וסעדו לבכם" - 'רש"י' מביא מקורות מהתנ"ך שהלחם סועד את הלב : "וסעדו לבכם - בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דליבא. בתורה סעדו לבכם. בנביאים (שופטים יט) סעד לבך פת לחם. בכתובים (תהלים קד) ולחם לבב אנוש יסעד". ויש להבין, שבביל מה צריך להביא לכך סימוכין מהתנ"ך, והרי זו מציאות ידועה, שכל אדם חש אותה על עצמו. וגם אם נאמר, שכל דבר שיש לו סימוכין מהתורה הוא דבר שמבטא את האמת הפנימית, הרי נוכל לשאול, הרי 'רש"י' מביא כאן גם את הפסוק שלנו מאברהם, ומנין אברהם ידע זאת, אלא וודאי מידיעת המציאות הטבעית, אז מדוע 'רש"י' צריך להביא לנו סימוכין משלושת חלקי התנ"ך?

ואכן, 'הרב אי"ל שטיינמן' בספרו 'אילת השחר' מעיר ש'רש"י' למד זאת מהפסוקים ולא מהמציאות. ואולי, כל דבר שאפשר ללמוד מתורה עדיף ללמוד ממנה מאשר מהמציאות, כי התורה מבטאת את האמת הפנימית. ואולי, גם אפשר לומר, שהמציאות נקבעת על פי התורה, ולכן עדיף ללמוד מן הפסוקים.

"ויאמרו כן תעשה כאשר דברת" - יש להבין אמירתם. כי אם מסכימים להצעתו, היו צריכים להביע הסכמתם בקיצור, ואף מספיק לומר - 'כן תעשה' ואילו המשך דבריהם - 'כאשר דברת' נראה ככפילות.

ומוסבר ב'מדרש רבה' (בראשית מח, יא) : "ויאמרו כן תעשה כאשר דברת, אמרו אנו אין לפנינו אכילה ושתיה אבל אתה שיש לפניך אכילה ושתיה, כן תעשה לעצמך כאשר דברת, יהי רצון שתזכה לעשות עוד סעודה אחרת לבר דבר דיתיליד לך".

'רבנו בחיי' מסביר, שהמלאך רמז לאברהם שיעשה כך, אך הם לא יאכלו ממנו : "כן תעשה כאשר דברת, ויתכן לפרש כן תעשה כאשר דברת שתקח אתה פת לחם, אבל לא יאכל ממנו, רמז לו לעתיד במה שארע בסוף בעוגות שרה שפרסה נדה, כי על כן לא הביאם לפניו עם בן הבקר". 'חזקוני' מסביר שאמרו לו ברכה לעתיד : "ד"א כן תעשה יהי רצון שתספיק לעשות כך לעולם כמו שאתה מתנדב עכשיו להכניס אורחים".

"קמח סלת" - מה משמעות הביטוי - 'קמח', מה משמעות הביטוי - 'סלת', ומה משמעות הצירוף שלהם. לאחר שטוחנים את גרעיני החיטה, אז 'סלת' הם גרגרים גדולים יותר, ואילו 'קמח' נוצר לאחר שטוחנים את החיטה עד שנעשית כעין אבקה. וכן אומר 'רש"י'.

הירש' : "הצורף" **"קמח סלת"** אינו נזכר במקום אחר. קמח הוא המין הפשוט, סולת - המין המשובח. ולא ש"קמח" גס יותר מ"הסולת", שהרי מן האמור במנחות (ע"י ע"ב) מתברר, שהיו מנפים את הקמח נפוי אחר נפוי - עד שנקלטה הסולת המעולה בנפה; **ואילו הקמח הגרוע היה עובר בנפה כאבק דק."**

ולכן לא ברור, מה כוונת אברהם באומרו את הצורף - **"קמח סלת"**, הרי אילו שני תוצרים שונים. ולכן מסביר **רש"י** שאכן הם שני דברים, והמטרה בהם שונה : **"קמח סלת - סלת לעוגות, קמח לעמילן של טבחים** לכסות את הקדרה ולשאוב את הזוהמא". ומסביר בעל **"שפת חכמים"** שלא נחשוב שאברהם היה רע עין, וביקש לעשות עוגות מתערובת של קמח עם סולת.

אך, **ניתן להקשות על פירוש זה :** א. אם אלו שני דברים למטרות שונות היה צריך להיות כתוב עם וא"ו החיבור **"קמח וסלת"**. ב. בקשתו - **"לושי ועשי עגות"** נראה בפשטות שמוסבת על שניהם גם על הקמח. ג. לאיזה תבשיל היה צריך את הקמח בתור עמילן של טבחים, לא מוזכר כאן תבשיל כלשהו.

רמב"ן מסביר שמהקמח עושים סולת. וכן דעת **הזקוני** שאומר : **"שלוש סאים קמח - ומהשלוש סאים קמח תוציאי שלשת עשרונים סולת לשלשה אנשים אלו"**. **רשב"ם** מסביר : **"קמח סולת - קמח של חטים** שכל מקום שכתוב סלת מחטים הוא כדדרשין ממלואים דכתיב סלת חטים תעשה אותם".

בעל **"חת"ם סופר** מסביר שהכוונה היא לא רק לאוכל גשמי, אלא שאברהם נתן להם גם **אוכל רוחני** - לימוד תורה. ויש שני סוגי לימוד תורה : אחד דומה **לסולת** שהוא לימוד תורה ברורה ללא צורך בפלפולים, והשני דומה **לקמח** שצריך לנפות עוד ועוד, ורק לאחר פלפולים והתעסקות מאומצת בתורה זוכים לה. וזו היתה המחלוקת שבין אברהם לשרה, ששרה רצתה לתת להם קמח, ושהם יתאמצו להוציא ממנו סולת בבחינת - **"ולחם עצלות לא תאכל"**, ואילו אברהם רצה לתת להם סולת.

ונראה לדייק מ'רש"י שאכן אברהם לימד אותם תורה. שעל הפסוק - **"וסעדו לבכם"** אומר **רש"י** : **"בתורה בנביאים ובכתובים** מצינו דפתא סעדתא דלבא...". וקשה : א. זה דבר שכל אחד מרגיש, שהלחם סועד את הלב, אז למה **רש"י** צריך לטרוח ולהביא סימוכין לכך מהתורה בנביאים ובכתובים? ב. בדרך כלל משפט מתחיל בנושא ונשוא, אז היה צריך לכתוב : **"מצינו בתורה בנביאים ובכתובים..."**? אלא **רש"י** הקדים את המילים : **"בתורה בנביאים ובכתובים"**, כדי להסמיק אותם למילים : **"וסעדו לבכם"**, ואז יצא לנו המשפט : **"וסעדו לבכם בתורה בנביאים ובכתובים"**, כלומר שילמדו תורה ובה יסעדו את לבם. ואולי, לכך גם **"שלוש סאים"** רומז לשלושת חלקי התורה : תורה, נביאים וכתובים.

ועוד אפשר להוסיף על פי דברי בעל **"חת"ם סופר**, שהמדרש שאומר שבשעה בשעה רבנו לקבל את התורה רצו מלאכי השרת לפגע בו, וה' צר קלסתר פניו של משה בדומה לאברהם, ואמר להם אי אתם מתביישין ממנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו? ומקשה **הרב פנחס פרידמן** (קוראי עונג, פרשת וירא תשע"ב), האם בגלל שאכלו אצל אברהם, צריכים לוותר על תשוקתם לקבל את התורה? אך על פי בעל **"חת"ם סופר** הוא מסביר, שהמלאכים יכולים לקבל תורה רק בבחינת סולת נקיה, כי הם בגדר **עומדים** ואינם יכולים להתקדם בלימוד התורה, ורק בני ישראל יכולים לקבל את התורה בבחינת **קמח**, ולפלפל בה ולהסיק ממנה את ההלכות. ולכן ה' צר קלסתר פניו של משה בדומה לאברהם, כדי להזכירם שהם אכלו אצל אברהם תורה בבחינת **קמח**, וזה דבר שהם לא מסוגלים לאכול.

ונראה להוסיף ולשאול, מה המשמעות שה' צר קלסתר פניו של משה בדומה לאברהם ואומר להם : **"לא זהו שירדתם ואכלתם בתוך ביתו?"**, הרי זה נראה כהטעייה ולא אמת! אלא, שאין הכוונה לצורתו החיצונית, אלא לצורתו הפנימית שמבטאת את דרך לימוד התורה, ומבהיר להם שבדרך כזו הם לא יכולים ללמוד.

ואולי ניתן גם להוסיף, ולמצא רמז בדברי **רש"י** שאומר שהקמח הוא בכדי לשאוב את הזוהמא, שע"י הפלפל, נשאבת הזוהמא מן האדם, ולכן דווקא לאדם ראוי תורה בבחינת **קמח**, אך במלאכים שאין בהם זוהמא לא שייכת תורה בבחינת קמח אלא בבחינת **סולת**.

ועוד אולי אפשר להוסיף, שבפסוק ח' נאמר : **"ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם"**. ואומר **רש"י** : **"ולחם לא הביא, לפי שפרסה שרה נדה... ונטמאה העיסה"**. ועל פי מה שחידש בעל **"חת"ם סופר** ניתן להוסיף בזה, שאברהם ושרה לא ידעו שהם מלאכים, ולכן שרה רצתה להאכילם תורה בבחינת **"קמח"**, אך היות והם היו מלאכים שאינם יכולים ללמוד תורה בצורה כזו, לכן נטמאה העיסה ולא יכלו לאכול מהלחם, ללמדנו שמלאכים לא יכולים ללמוד תורה בצורה זו.

ואמנם ניתן לומר כל זאת על דרך הדרש, אך **לפי הפשט** שני הדברים - **"קמח סלת"** באים גם יחד בדברי אברהם בלבד, ואינם באים בנפרד בדברי אברהם ושרה.

וכן מעיר בעל **"חת"ם סופר** : **"מהרי שלש סאים קמח סלת, אחז"ל [ב"מ פ"ז]. הוא אמר סלת והיא אמרה קמח מכאן שאשה עיניה צרה באורחים, והנה אין זה במשמעות הקרא אלא הוא אמר שניהם"**.

"לושי ועשי עגות" - למלאכים אמר - **"ואקחה פת לחם"** אז למה לה אומר לשרה לעשות - **"עוגות"**? **ונראה לומר**, שאברהם לא רצה שהמלאכים יחשבו שהם מטריחים אותו, ולכן אמר להם שהוא יקח **'פת לחם'** שכבר מוכן, ואין בזה שום טרחה. וכמו שאמר להם - **"יקח נא מעט מים"**, גם **מעט** וגם לא הוא אלא ע"י אחרים, כך שהוא עצמו לא יטרח בדבר. אך כאשר בא אל שרה אמר לה ללוש ולעשות עוגות, כי בהכנסת אורחים יש ענין לטרוח בדבר. **ועל פי גס נסביר** - לשם מה הוא צריך לומר ללוש את הקמח, האם אינה יודעת שלפני האפייה צריך ללוש את הקמח? אלא, נראה בפשטות, באהל אברהם היה תמיד בצק מוכן, וכנראה גם עוגות מוכנות, אך הוא רצה שתטרח באורחים, ולכן אמר שתיקח 'קמח סלת' ותלוש אותו ותעשה עוגות טריות.

ומעין זה מובא בספר **'אפרינון'** : **"ומדקדקין כי תיבת לושי לכאורה מיותר, וכי שרה לא ידעה איך לעשות עוגות. ולפמ"ש י"ל כי יען בפעם הזאת היתה מצות הכנסת אורחים חביבה לאברהם ביתר שאת, לכן זירז גם את שרה שעתה תעשה הכל בעצמה כי מצוה בו יותר מבשלוcho [כקידושין מ"א ע"א]. עוד י"ל משום דפסח היה כמ"ש רש"י [להלן י"ט ג'] לכן הזהיר אותה אברהם שלא תמסור את הלישה למשרת, רק בעצמה תלוש ותעשה העוגות כדי להזהר מחימוץ"**. בעל **'תפארת יהונתן'** מסביר, שבאו אליו ב"ד בניסן אחר הצהריים, שהרי בלילה באו אל לוט ואפה להם מצות, וב"ד אחר הצהריים כבר אסור לאכול חמץ, ולכן ציווה לעשות עוגות - **מצה עשירה**.

התודה והברכה - למשפ' ר' משה חיים הלוי שוורץ ז"ל על השתתפותם בהחזקת הכולל.

לעילוי נשמות : מרת מרים בת משה ע"ה אשת חבר של ידידנו לומד הכולל ר' דוד הופנברג.

ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל.

ר' אשר בר יוסף פרחי ז"ל. ולע"נ - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

שעה 10.30 - שיעור בפרשת השבוע חומש עם רש"י. שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים.

שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש. ביום ה' שיעור בפרשת השבוע.

ניתן להכטרף גם לרך הזום. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות למייל - ingber@bezeqint.net או בטלפון - 0545398058.